

Zəngəzur dəhlizi və geosiyasi reallıqlar işığında

Ermenistanla Azərbaycan arasında ötən il sentyabrın 27-də başlamış və 44 gün davam etmiş İkinci Qarabağ müharibəsi Azərbaycanın böyük zəfəri ilə başa çatandan sonra ekspertlərin daha çox müzakirə etdikləri məsələlər sırasında Zəngəzur dəhlizi də vardır. Bu məsələyə marağ nəinki azalmayıb, əksinə, ortaya onun əhəmiyyətini daha da qabardan yeni-yeni faktlar çıxmaqdadır. Dünyanın tanınmış siyasətçiləri və ekspertlər Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı fikirlər bildirirlər.

Bunlar səbəbsiz deyil. Çünki Zəngəzur dəhlizi həm tarixi aspektdə, həm müasir geosiyasi reallıqlar prizmasından, həm də Cənubi Qafqazda sülh, bəzi və əməkdaşlığın bərpası olmasında prinsiplərin əhəmiyyət daşıyır. Bu məsələ ərafında baş verən hadisələr göstərir ki, o, çoxparametrlili, müxtəlif sahələrdə əhatə edən faktorlarla əlaqədardır. Burada geosiyasi, siyasi, ideoloji, coğrafi, iqtisadi, sosial-mədəni, hüquqi və təhlükəsizlik məqamları bir-biri ilə çulğlaşıb. Məhz həmin səbəbdən Zəngəzur dəhlizinin işə salınması adı hadisə deyil – onun arxasında müxtəlif vacib faktorlar dayanır.

Bu mülahizələr prizmasından Zəngəzur dəhlizi ilə əlaqəli olan bir sıra əhəmiyyətli məqamlara nəzər salmağa çalışaq. Hər şeydən öncə, Zəngəzurun son 300 illik tarixinin özəlliyini vurğulamaq lazımdır. Rusiya imperiyasının Cənubi Qafqaza gəlişi burada bir sıra ərazi-inzibati dəyişikliklərə səbəb oldu. Xüsusilə Azərbaycanca aid olan ərazilərə bağlı süni manipulyasiyalar çoxaldı. Keçən əsrin ilk onilliklərində Zəngəzurdə da erməni terrorunun yaratdığı qanlı hadisələr baş verdi. Terrorçu Njde xüsusi amansızlığı ilə seçildi. Nəticədə 100 minlərlə türk yaşadıqları Zəngəzur ərazisindən deportasiya olundular. Sovetlərin gəlişi ilə Zəngəzur süni yaradılan Ermənistan SSR-in tərkibinə verildi. Bununla da regionda tarixi və coğrafi bütövlük pozuldu.

Tarixən ticarət-iqtisadi və mədəni-mənəvi ünsiyyətin əsas yollarından biri olan qədim Azərbaycan torpağı Zəngəzur, keçən əsrin 20-ci illərindən 2020-ci ilə qədər türk dünyasını ayıran, azərbaycanlı qaradışları bir-birindən təcrid edən, bölgə xalqlarının əlaqələrini kəsən, dünya ticarətinin bu coğrafiyadakı yoluna ciddi əngəl olan bir məkana çevrildi. Məhz bu reallıq prizmasından İkinci Qarabağ müharibəsinin Zəngəzur məsələsində nəinki region, hətta bütün dünya, o cümlədən, türk dünyası üçün açdığı yeni imkanları tam təsəvvür etmək mümkündür.

Təsədüfi deyil ki, Çinin müxtəlif KİV orqanları, siyasətçiləri, analitikləri, iş adamları "Bir kəmə, bir yol" layihəsi çərçivəsində həmişə "Orta yol" adlandırıldıqları neqliyyat dəhlizinə ciddi önəm verir və həmin kontekstdə son zamanlar Zəngəzur dəhlizini mütəlxq vurğulayırlar. Bu dəhliz Azərbaycan, Ermənistan, Türkiyə, Rusiya və İranda yanaşı, Asiya-Sakit okean regionu ölkələrinə də böyük fayda verə bilər. Təbii ki, burada Çinin də qazana biləcəyi çoxdur.

Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Asiya-Sakit okean regionu ölkələrini Zəngəzur dəhlizinin yaradılması imkanlarına diqqətlə yanaşmağa dəvət edib. İlham Əliyev bu barədə BMT-nin Asiya və Sakit okean üçün İqtisadi və Sosial Komissiyasının "Asiya və Sakit okean hövzəsində regional əməkdaşlıq vasitəsilə böhranlardan sonra daha güclü inkişafın təmin olunması" mövzusunda həsr edilən 77-ci sessiyasındakı çıxışında konkret fikir bildirib. Azərbaycan Prezidenti vurğulayıb: "Azərbaycan regionda dayanıqlı sülh və təhlükəsizliyi təmin etmək arzusunadadır. Azərbaycan Şərqi-Qərbi, Şimal-Cənub, Şimal-Qərbi neqliyyat dəhlizləri kimi regional bağlantı layihələrinin icrasına mühüm töhfə verməlidir. Hazırda biz Azərbaycan ərazisindən Asiyaya Avropa ilə birləşdirən Şərqi-Qərbi dəhlizinin tərkib hissəsi olacaq "Zəngəzur neqliyyat dəhlizi" üzərində çalışırıq. Bu dəhliz Azərbaycan Avrasiyanın neqliyyat və logistika mərkəzi kimi mövqeyini gücləndirməyə imkan verəcək. Mən Asiya və Sakit okean hövzəsindən olan tərəfdar ölkələri bu regional layihənin potensialını nəzərdən keçirməyə dəvət edirəm".

Lakin bütün bunların reallaşması Zəngəzur dəhlizinin region ölkələri üçün oynadığı roldan birbaşa asılıdır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bu aspektdə ifadə etdiyi fikir açar rolunu oynayır. Dövlət başçısı vurğulayıb: "Bu gün biz onu müzakirə edirik ki, bölgədə davamlı, dayanıqlı sülh və təhlükəsizlik olsun. Bunun yeganə yolu isə əməkdaşlıqdır. Bizim məqsədimiz artıq üçtərəfli qaydada – Ermənistan və Rusiya ilə birlikdə kommunikasiyaların bərpası, Zəngəzur dəhlizinin yaradılması və neqliyyat baxımından bütün maneələri aradan qaldırmaqdır".

Mövqe aydındır – Azərbaycanın dövlət başçısı Zəngəzur dəhlizini əməkdaşlıq, təhlükəsizlik, tarixi ədalətin bərpası, global əlaqələrin davamlı olması istiqamətində atılmış olan vacib addım kimi təqdim edir. Bunun da son dərəcə tutarlı əsasları vardır. Məsələ ondan ibarətdir ki, Zəngəzur dəhlizi, hər şeydən əvvəl, regional əməkdaşlıq qarşısında illərdir dayanan maneələri aradan qaldırılmasına xidmət etməlidir. Burada məsələnin bir tərəfi Qarabağın Azərbaycanca reinteqrasiyası ilə bağlıdır, digər aspekti kommunikasiyaların açılmasını

əhatə edir. Hər iki məsələ isə regional əməkdaşlığa və sabitliyə imkan yaradacaq uyğun sazişin imzalanması ilə əlaqədardır. Konkret olaraq Ermənistan sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyasını, ərazi bütövlüyünün tanınmasını və regional əməkdaşlığı nəzərdə tutan uyğun sənədləri imzalamalıdır. Belə çıxır ki, Zəngəzur dəhlizi son nəticədə bütövlükdə regional əməkdaşlığın parlaq nümunəsi olmalıdır. O, ciddi, ədalətli, hüquqi cəhətdən normal qaydalara əsaslanmalıdır. Ekspertlər

qoşulmaqdadır. Layihə üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdən biri ticarət-iqtisadi əlaqələrin ucuz, təhlükəsiz, sürətli yolla təşkil edilməsindən ibarətdir. Bu məqsədlə döriyyəyə şərti olaraq "Şimal yolu", "Orta yol" və "Cənub yolu" kimi terminlər də daxil edilib. "Şimal yolu" Rusiya ərazisindən keçərək Avropaya uzanan, "Orta yol" Mərkəzi Asiya-Azərbaycan-Gürüstana-Türkiyəni əhatə edən marşrutu, "Cənub yolu" isə Cənubi Asiya ölkələri ərazisindən keçərək İranı da əhatə edən istiqamətdir.

müddəə kimi nəzərdə tutulub. İki qardaş ölkə Zəngəzur dəhlizini reallaşdırmaqda qərarlıdır.

Azərbaycan Prezidenti Rusiya dövlət başçısı ilə mətləmə olaraq bu məsələni müzakirə edir. Vladimir Putinin də Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə bağlı mövqeyi qətdir. Ermənistanda parlament seçkisindən sonra Rusiya rəhbəri Nikol Paşinyana bir daha xatırladı ki, Rusiya, Azərbaycan və Ermənistan liderlərinin 2020-ci il 10 noyabr tarixli bəyannaməsində nəzərdə tutulan öhdəliklərə

Zəngəzur dəhlizi həmin altı dövlət üçün geosiyasi və geoiktisadi aspektlərdə eyni dərəcədə əhəmiyyət kəsb edir və onun təhlükəsizliyi onların hər birinin vəzifəsidir.

Regional əməkdaşlıq formulu və Zəngəzur dəhlizi: müstəqil Azərbaycanın daha bir uğuru

Gələcəkdə regionun altı dövləti müxtəlif beynəlxalq layihələrdə birgə, iştirak edə bilərlər. Bu isə, birincisi, regional təhlükəsizliyin davamlı təminatı, ikincisi, regional əməkdaşlıqla global

Gürüstana yüklərin daşınmasından getmir. Gürüstana həm özünün, həm Qara dəniz hövzəsi ölkələrinin, həm də Avropadan yüklərin Zəngəzur dəhlizi vasitəsilə İrana, Kürfəz ölkələrinə və başqa regionlara münasib qiymətə çatdırı və bundan xeyli gəlir əldə edə bilər. Bu o deməkdir ki, Zəngəzur dəhlizi ancaq bir istiqamətdə və seçilmiş hansısa ölkələrin mənəfiyyətinə xidmət edəcək kanal olmayacaq – ondan bütün region ölkələri müxtəlif istiqamətlərdə yaradılacaq əlaqələr əsasında faydalanacaqlar.

Bunlar onu göstərir ki, regional və

Zəngəzur dəhlizi: regional və global geosiyasətdə yeri və rolu

əməkdaşlıq arasında sağlam əlaqənin yaradılması deməkdir. Bu prosesin mərkəzində Zəngəzur dəhlizinin dayandığını təsəvvür etmək çətin deyil. Son zamanlar İran mətbuatında yayılan bəzi informasiyalar bu aspektdə marağ doğurur.

"Qafqaz.iz" portalında dərc edilən yazılardan birində Ermənistan – Azərbaycan münasibətinin həll edilməsi fonunda Çinin region ölkələri ilə əlaqəsinin Zəngəzur dəhlizi kontekstində müəyyən xarakteristikası verilib. Çinin Avropa ilə ticarətinin 96 faizinin okean vasitəsilə həyata keçirilməsinə baxmayaraq, 2013-cü ildə "Bir kəmə, bir yol" təşəbbüsündən sonra Cənubi Qafqazın əhəmiyyəti Pekin üçün çox artıb. Buna görədir ki, Çin "Şərqi-Qərbi" marşrutu kimi tanınan Transxəzər Beynəlxalq Neqliyyat Dəhlizi (TITR) layihəsinə investisiya qoymağa başlayıb. Həmin bağlılıqda rəsmi Pekin Avropaya açılan istənilən təhlükəsiz marşrutu ciddi dəstək verir.

Şübhəsiz ki, Çin-Rusiya-İran-Azərbaycan xəttində mühüm məntəqə olan Zəngəzur dəhlizi də Pekin üçün Türkiyə vasitəsilə Avropa və Kürfəz ölkələrinə, Afrikaya yeni imkan deməkdir. Bu marşrut həm ucuz, həm də digərlərinə nisbətən qısdır. Bu reallıq fonunda Çinlə Azərbaycan arasında ticarət döriyyəsinin 2017-ci ildə 1,3 milyard ABŞ dolları (Azərbaycanın ümumi xarici ticarətinin təxminən 6 faizi) həcminə çatması təsədüfi deyil. Eyni qaydada rəsmi Pekin digər region ölkələri ilə əməkdaşlığı genişləndirməyə çalışır və böyük sərmayələr yatırır.

Lakin bütün bunlardan qonşu ölkənin mətbuatında yanlış bir nəticə çıxarılır. Bir tərəfdən, Çinin Zəngəzur dəhlizinin açılması üçün ciddi maraqlarının olduğu vurğulanır, digər tərəfdən isə İrannın bu prosesdən zərər görə biləcəyi iddia edilir. Guya Tehranın manevr imkanları

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanın İkinci Qarabağ müharibəsində əldə etdiyi şanlı qələbə geniş geosiyasi məkanda ciddi dəyişikliyə səbəb olub. Bu prosesin fonunda Zəngəzurdan – tarixi Azərbaycan torpağından keçəcək və Azərbaycanın əsas ərazisini ölkənin ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası, eləcə də, Türkiyə ilə birləşdirəcək yeni birləşdirici dəhlizin əhəmiyyəti aydın nəzərə çarpır. O cümlədən, müxtəlif dövlətlərin bu məsələyə münasibəti, regional və global əməkdaşlıq kontekstində dəhlizin meydana gətirə biləcəyi

yeni məqamlar, Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi fəaliyyətinin məzmunu kimi məsələlərin aktuallaşdığı şübhəsizdir. Bu baxımdan, Zəngəzur dəhlizinin reallaşmasının geosiyasi analizi çox aktualdır. Ekspertlər bununla bağlı öz fikirlərini ifadə edir, müəyyən proqnozlar verirlər. Maraqlıdır ki, proqnozların mütəlxq çoxluğu Zəngəzur dəhlizinin regional əməkdaşlıqda müstəsna rol oynayaacağına olan inamla bağlıdır. Bütün bunların fonunda Zəngəzur dəhlizinin geosiyasi, geoiktisadi, neqliyyat-logistika və coğrafi aspektlərdə təhlilinin zəruriliyi daha aydın görünür.

bu səbəbdən Zəngəzur dəhlizini yalnız geosiyasi deyil, həm də siyasi, hüquqi, iqtisadi, neqliyyat-logistika və digər faktorlarla əlaqədə analiz edirlər.

Qarabağın bərpasında Zəngəzur dəhlizinin əhəmiyyəti

Azərbaycan rəhbərliyinin Qarabağın bərpası və ölkəyə reinteqrasiyası üçün qətiyyəti addımlar atması çox vacib faktordur. Artıq Azərbaycan dövləti bərpası işlərinə 1,3 milyard ABŞ dolları həcmində vəsait ayırıb. Paralel olaraq dünyanın müxtəlif ölkələrinin şirkətlərinin bərpası işlərində iştirakını təmin edir. Hazırda bir neçə dövləti təmsil edən şirkətlər müxtəlif sferalar üzrə fəaliyyətə başlayıblar. O cümlədən, "ağıllı şəhər", "ağıllı qəsəbə", "ağıllı kənd" kimi maraqlı layihələr gündəmədir. Hava limanlarının tikilməsi, yolların çəkilməsi, turizm sektoruna aid işlərin görülməsi, müxtəlif istehsal müəssisələrinin yaradılması, təbii ehtiyatların istifadəsinin inkişaf etdirilməsi və s. kimi mühüm proqramlar reallaşmaqdadır. İqtisadi və maliyyə tərəfindən başqa, bu prosesin çox əhəmiyyətli geosiyasi və tranzit-logistika aspekti də var. Çünki dünyanın müxtəlif ölkələri bərpası və yenidənqurma işlərinə həvəslə daxil olurlarsa, mütəlxq uyğun, sabit, təhlükəsiz hərəkət dəhlizinə ehtiyac da artır. Zəngəzur dəhlizi bu bağlılıqda da dünya üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Vurğulanan fikirlərin işığında Zəngəzur dəhlizini ekspertlərin beynəlxalq əməkdaşlıq layihələri və onların reallaşmasına birbaşa aidiyyəti olan neqliyyat marşrutları ilə əlaqələndirmələri tamamilə məntəqli, obyektiv və əhəmiyyətlidir. Məsələnin bu aspekti üzərində daha geniş dayanmağa ehtiyac vardır.

Ekspertlər Çinin "Bir kəmə, bir yol" layihəsinin global geosiyasi və geoiktisadi düzəni yeniləşdirə biləcəyinə inanırlar. Layihə quruluşu və dəniz marşrutları üzrə müxtəlif ölkələri əhatə edən nəhəng bir sistemi xatırladır. Həmin prosesə Asiya və Avropanın çoxlu sayda dövləti

Məsələ burasındadır ki, bu üç əsas yol Cənubi Qafqazda Azərbaycan ərazisində kəşisir. Rusiyadan "Şimal-Cənub" dəhlizi vasitəsilə Azərbaycana istiqamət vardır, Mərkəzi Asiyadan gələn əsas yol – "Şərqi-Qərbi" dəhlizi timsalında Azərbaycandan keçir, "Cənub yolu" isə "Cənub-Qərbi" marşrutu ilə yenə də Azərbaycan ərazisindən keçir. Sonuncu üçün Azərbaycanda iki istiqamət mövcuddur: biri Gürüstana istiqaməti, digəri isə Zəngəzur vasitəsilə Türkiyə-Avropa istiqaməti. Eyni zamanda, cənubdan gələn yolun bir qolu şimala, Rusiyaya tərəf ayrılı bilər. Buna oxşar qayda ilə Türkiyədən gələn yolun bir istiqaməti İran, digər istiqaməti isə Rusiya ola bilər. Onların arasında isə tamamilə Azərbaycan ərazisindən keçməklə Mərkəzi Asiyaya uzanan marşrut vardır. Bunlardan başqa, "Bir kəmə, bir yol" layihəsi çərçivəsində "Şimal-Cənub" və "Cənub-Qərbi" marşrutlarının Azərbaycan ərazisində kəşisərək Zəngəzur dəhlizi vasitəsilə Avropaya yönləndirilməsi planı da mövcuddur.

Beləliklə, beynəlxalq layihələr üçün Azərbaycan ərazisi, sözün əsl mənasında, regionun neqliyyat qovşaqlarının habı rolunu oynayır. Zəngəzur dəhlizi, bu baxımdan, Azərbaycanı bir neçə istiqamətdə region, Asiya və Avropa ilə birləşdirən strateji məkan statusunu ala bilər. Təcrübə göstərir ki, faktiki olaraq, dünyanın böyük gücləri Zəngəzur dəhlizinin bu funksiyasını artıq qəbul edib ona dəstək ifadə edirlər.

ABŞ və Rusiya prezidentlərinin son görüşündə Cənubi Qafqazda kommunikasiya xətlərinin açılması zərurəti bir daha vurğulanıb. Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Rusiya və ABŞ prezidentləri ilə bu məsələni müzakirə edib, ortaq razılığa gəlinib. Türkiyə və Azərbaycan rəhbərliyi məsələni daim gündəmdə saxlayır. Son olaraq Azərbaycan və Türkiyə Prezidentləri tərəfindən imzalanmış mütəlxqilə haqqında birgə Şuşa Bəyannaməsində də Zəngəzur dəhlizi

əməl olunmalıdır. Orada kommunikasiya xətlərinin açılması prinsiplə qaydada vurğulanıb.

Bunlar onu göstərir ki, Zəngəzur dəhlizi regional əməkdaşlıq və beynəlxalq layihələrin icrası aspektlərində böyük dövlətlər üçün də əhəmiyyət kəsb edir. Bu marşrutu müxtəlif istiqamətlərdə əməkdaşlığın mühüm bəndlərindən biri kimi baxılır.

Əhəmiyyətlidir ki, region dövlətlərinin Zəngəzur dəhlizi də daxil olmaqla, bütün kommunikasiya şəbəkəsindən sərəməli və koordinasiyalı istifadə edilməsinə imkan verən əməkdaşlıq formatı haqqında təklifin də təşəbbüskarı Azərbaycandır. Söhbət artıq ekspertlərin də maraqla müzakirə etdiyi "Altılıq" platformasından gedir. Burada Azərbaycan, Rusiya, Türkiyə, İran, Gürüstana və Ermənistanın əməkdaşlıq və təhlükəsizlik sahələrində ortaq fəaliyyət göstərmək üçün xüsusi platformada birləşməsi nəzərdə tutulub. Yəni, bu ölkələr regiondan kənarada olan qüvvələrlə əməkdaşlıq və təhlükəsizlik məsələlərində razılaşdırılmış formada və bir əməkdaşlıq formatının üzvləri kimi iştirak etməlidirlər. Deməli,

məhdudlaşa bilər. Əslində isə Zəngəzur dəhlizinin işləməsi İran üçün də yeni manevr imkanları açır. Çünki Tehran, faktiki olaraq, bir neçə dövlətin ortaq razılığı ilə işləyəcək Zəngəzur dəhlizi vasitəsilə dünyanın ən ucaq ölkələri ilə iqtisadi-ticarət əlaqələri qurmaq üçün yeni şans əldə edir.

O başqa məsələdir ki, artıq Cənubi Qafqazda hansısa dövlətin hegemon davranışına son qoyulur. Burada Azərbaycan, Rusiya, Türkiyə və İran bir yerdə aparıcı rol oynamaqdadır. Bundan kimsənin rahatsız olmasına isə heç bir əsas yoxdur. Həmin bucaq altında Gürüstanda da bir sıra dairələrin Zəngəzur dəhlizinə ehtiyatla yanaşmasının ciddi geosiyasi, geoiktisadi və kommunikativ əsası olmadığı düşünürük. Azərbaycan Prezidenti dəfələrlə məsələnin bu aspektinə vurğu edib. Prezident İlham Əliyev ifadə edib ki, Gürüstana Azərbaycanca dost və qardaş ölkədir və onunla əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi üçün bundan sonra da fəallıq göstəriləcək.

Zəngəzur dəhlizinin açılması Gürüstana marşrutuna alternativliyi deyil, onların bir-birini tamamlamasını ifadə edir. Çünki söhbət yalnız Azərbaycandan

global miqyasda Zəngəzur dəhlizinin işə düşməsi ciddi geosiyasi və geoiktisadi yeniliklərə təkan verəcək. Bunlarla yanaşı, Zəngəzur dəhlizinin Azərbaycanın müstəqil dövlət olaraq beynəlxalq statusunun daha da yüksəlməsində əhəmiyyətli roluna olacağını düşünürük.

Bu tezis doğruluğunu bir neçə faktla sübut etmək olar. Hər şeydən öncə, İkinci Qarabağ müharibəsinin baş məmarı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Zəngəzur dəhlizi məsələsində də kifayət qədər təşəbbüskar, pragmatik, ədalətli və beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində fəaliyyət göstərir. Hərbi əməliyyatların başa çatması ilə İlham Əliyev ardıcıl, məntəqli və inandırıcı surətdə regional əməkdaşlığın vacibliyini vurğulayıb və həmin kontekstdə kommunikasiya xətlərinin açılması zərurətini öne çəkib.

Bununla yanaşı, Azərbaycan Prezidenti dünyaya Ermənistana qarşı son dərəcə humanist və müdrik olduğunu nümayiş etdirir. Artıq Ermənistanın ən qızgın havadarları belə İlham Əliyevin arqumentləri ilə razılaşırlar. Bunu may ayının 28-də Respublika Günü münasibəti ilə dünyanın nüfuzlu dövlətlərinin Azərbaycan rəhbərinə ünvanladığı təbrik məktublarında həm də əməkdaşlıqda maraqlı olduqlarını ifadə etmələri sübut edir. Ayrıca, Azərbaycanın dövlət başçısının Zəngəzur dəhlizindən danışıqda, daim Ermənistanın da fayda götürəcəyini qeyd etməsi, rəsmi Bakının məsələyə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq prizmasından yanaşdığını təsdiq edir.

Bunlardan başqa, Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı rəsmi Bakının fəaliyyəti Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi irəliləyişini doğru ciddi bir addım atıldığını nümayiş etdirir. Belə ki, Rusiya və Türkiyə kimi böyük dövlətlərin başçuları Zəngəzur dəhlizinin açılmasını ilk növbədə müstəqil Azərbaycanın uğurlu xarici siyasətinin nəticələrindən biri kimi qəbul etdiklərini vurğulayırlar. Əslində, Şuşa Bəyannaməsində də həmin məqam öz əksini tapıb.

Vurğulanan məsələnin geosiyasi özəlliyi milli dövlətçilik baxımından çox əhəmiyyətli olan bir məqamı da ortaya qoyur. Biz müstəqil Azərbaycanın enerji sferasından sonra neqliyyat-logistika və təhlükəsizlik sahələrində də regionun geosiyasi düzənini dəyişə bilən addım atıldığını nəzərdə tuturuq. Yəni, artıq müstəqillik tarixində ikinci dəfədir ki, Azərbaycan geniş məkanda geosiyasi mənzarəni yeniləyəcək program həyata keçirir. Zəngəzur dəhlizi bu antlaşma bir sıra ekspertlərin təsəvvür etdiklərindən daha geniş rəkrusda geosiyasi əhəmiyyətə malikdir. Bu fakt, əslində, digər uğurlarla yanaşı, Azərbaycanda müstəqil və demokratik dövlət quruculuğunun yeni səviyyəyə keçməsinə ifadə edir. Əlbəttə, Zəngəzur dəhlizinin bu cür geosiyasi qiymətləndirilməsinin həm də tarixi-siyasi əhəmiyyəti vardır. Çünki Azərbaycan postsosvet məkanında ilk dövlətdir ki, ərazi məsələsinin dərin qatlarda geosiyasi, tarixi, siyasi, iqtisadi və mədəni aspektlərin vhdəti kimi dünya gündəminə çıxara bilər. Bu məqam Zəngəzur Prezidentinin mövzu ilə bağlı hər bir çıxışında ana xətt kimi keçir.

Beləliklə, Zəngəzur dəhlizinin işə düşməsi, faktiki olaraq, dünya miqyasında mühüm tarixi hadisə kimi qəbul edilir. Onun müxtəlif aspektləri vardır. Lakin həmin aspektlər kompleks şəkildə Azərbaycanda müstəqil dövlət quruculuğu kursunun uğurlarını ifadə edir. Əhəmiyyətlidir ki, bu məqam bütövlükdə region və beynəlxalq aləm üçün pozitiv bir məqamı əks etdirir. Yəni, Azərbaycan müasir tarixi mərhələdə xalqların rifahının yaxşılaşmasına, dövlətlərin suverenliyinin möhkəmlənməsinə xidmət edən proqramlar həyata keçirir. Bu isə o deməkdir ki, Azərbaycan artıq dünya miqyasında müstəqil mövqeyi olan və sözlünə qiymət verilən nüfuzlu dövlətdir!